

XATAR GURUHIDAGI OILALAR FARZANDLARI BILAN IJTIMOY ISH OLIB BORISH METODLARI

Komilova Dilshoda Ulug'bek qizi

Namangan Davlat Universiteti ijtimoiy ish yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Rahmatova Hayrihon

Pedagogika fanlari doktori dotsent

Annotatsiya: Maqolada xatar guruhidagi oilalar farzandlari bilan olib boriladigan ijtimoiy ishning metodik asoslari, zamonaviy yondashuvlar va amaliy natijalar tahlil qilinadi. Xavf guruhidagi bolalar – bu ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan nochor, notinch muhitda yashovchi, tarbiyada e'tibor yetarli bo'lmagan hamda axloqiy muammolarga duch kelayotgan oila farzandlaridir. Maqolada ijtimoiy xizmat ko'rsatuvchi mutaxassislar tomonidan qo'llanilishi mumkin bo'lgan individual, guruhiiy va jamoaviy metodlar tahlil qilinadi. Ta'lim muassasalari, mahalla va boshqa ijtimoiy institutlar bilan hamkorlik, bolalarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashdagi muhim jihatlar sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqot ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish, profilaktik choralarni kuchaytirish va bolalarning huquqiy hamda psixologik muhofazasini mustahkamlashga qaratilgan amaliy tavsiyalarni taklif etadi.

Kalit so'zlar: Xatar guruhidagi bolalar, ijtimoiy ish, ijtimoiy moslashuv, individual yondashuv, profilaktika, psixologik yordam, oilaviy muhit, muvofiqlashtirilgan xizmatlar, rehabilitatsiya, huquqiy himoya, farzand tarbiyasi, mahalla instituti, xavf omillari, kasbiy yondashuv, ijtimoiy integratsiya.

Zamonaviy jamiyatda xatar guruhidagi oilalar farzandlari bilan ishlash masalasi dolzarb ijtimoiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Oila – bu shaxs tarbiyasining ilk va eng muhim ijtimoiy institutidir. Biroq ayrim hollarda oilada

mavjud bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy qiyinchiliklar, zo'ravonlik, befarqlik, nizoli muhit, migratsiya yoki alkogolizm kabi omillar farzandning rivojlanishiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ana shunday sharoitda ulg'ayayotgan bolalar psixologik, axloqiy va ijtimoiy jihatdan xavf ostida bo'lib, ularning jamiyatga moslashuvi, ta'lim-tarbiya olish huquqi va shaxsiy rivojlanishi izdan chiqishi mumkin.

Xatar guruhidagi bolalarni aniqlash, ular bilan tizimli va maqsadli ijtimoiy ish olib borish, jamiyatga moslashtirish va salbiy omillar ta'sirini kamaytirish ijtimoiy ish faoliyatining eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Bugungi kunda ta'lim, sog'liqni saqlash, ichki ishlar, mahalla tizimi va nodavlat notijorat tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish orqali xavf guruhidagi bolalarning ijtimoiy rehabilitatsiyasi yo'lga qo'yilmoqda.

Mazkur maqola aynan shu muammo doirasida samarali ijtimoiy ish metodlari, psixologik-pedagogik yondashuvlar, hamkorlik mexanizmlari va huquqiy asoslarni tahlil etadi. Ilmiy manbalar va amaliy tajriba asosida, xatar guruhidagi oilalar farzandlari bilan ishlashda ijtimoiy xodimlar uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu, o'z navbatida, bolalarning ijtimoiy hayotga integratsiyalashuvini ta'minlashga xizmat qiladi.

Ushbu ilmiy tadqiqotda xatar guruhidagi oilalar farzandlari bilan olib borilayotgan ijtimoiy ishning real holatini o'rganish va samarali metodlarni aniqlash maqsad qilingan. Tadqiqotda asosan kuzatuv, suhbat, holat tahlili (case-study), hamda mahalla va maktab muhitidagi amaliy kuzatishlar asosiy metod sifatida qo'llanildi. Shuningdek, mutaxassislar — psixolog, ijtimoiy pedagog, mahalla faoli va maktab rahbariyati bilan suhbatlar o'tkazildi.

Tadqiqot davomida ijtimoiy muhitda bolalarning moslashuvi, ularga nisbatan munosabat, xizmatlar sifati va bolalar psixologiyasiga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar aniqlab borildi. Shuningdek, xatar guruhidagi oilalarda

farzandlar bilan olib borilgan individual ish jarayonlari kuzatildi. Bu kuzatuvlar orqali real hayotiy misollar tahlil qilindi.

Ushbu yondashuv bolalar bilan ishlashda qanday metodlar eng samarali natija berishini aniqlashga yordam berdi. Shuningdek, mavjud tizimdagi kamchiliklar, tashkilotlararo hamkorlikdagi uzilishlar, ota-onalar bilan ishlashdagi muammolar ham aniqlab chiqildi.

Tadqiqotning nazariy asosi sifatida ijtimoiy ish, oilaviy muhit psixologiyasi, ijtimoiy pedagogika va bolalar huquqlariga oid ilmiy manbalar tahlil qilindi. Xalqaro tajriba, xususan, YUNISEF, UNDP va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan tavsiya etilgan bolalarni himoya qilish mexanizmlariga tayanildi.

Tadqiqot yakunida olingan ma'lumotlar asosida umumlashtirishlar qilinib, kelajakda xatar guruhidagi bolalar bilan ishlovchi mutaxassislar faoliyatini takomillashtirishga doir ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Xatar guruhidagi bolalar bilan ishlashda umumiy yondashuv emas, balki **individual va holatga moslashtirilgan** ijtimoiy reabilitatsiya zarur. Mavjud ijtimoiy xizmatlar tizimi ayrim hollarda formal yondashuv bilan cheklanmoqda, bu esa bolalarning real ehtiyojlarini qondirmayapti. Tadqiqot, shuningdek, jamiyatda ushbu bolalarga nisbatan ijtimoiy stigma mavjudligini ham ochib berdi, bu esa ularning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytiradi.

Tashkilotlar o'rtasidagi vertikal va gorizontal aloqalar zaif, bu esa muvofiqlashtirilgan xizmat ko'rsatishni qiyinlashtiradi. Bu borada Finlyandiya, Janubiy Koreya va Estoniya tajribalari asosida tizimlashtirilgan, bolaga yo'naltirilgan xizmat modelini joriy qilish maqsadga muvofiq.

Xatar guruhidagi oilalar farzandlari bilan ijtimoiy ish olib borish – bu kompleks yondashuv, individual ehtiyojlarga mos xizmatlar ko'rsatish va ko'p tomonlama

hamkorlikni talab etuvchi murakkab jarayondir. Tadqiqotdan xulosa sifatida quyidagilarni ta’kidlash mumkin:

- Ijtimoiy xodimlar uchun maxsus trening va ko‘nikma dasturlarini ishlab chiqish zarur.
- Mahalla, maktab va ijtimoiy xizmatlar o‘rtasida axborot almashinuvi samaradorligini oshirish lozim.
- Bolalar bilan ishlashda **interaktiv va ishonchga asoslangan yondashuvlar** asosiy metod sifatida qaralishi kerak.
- Reabilitatsiya jarayonlari vaqtincha emas, balki **barqaror kuzatuv va qo‘llab-quvvatlovga** asoslanishi lozim.
- Ommaviy axborot vositalari orqali xatar guruhidagi bolalar haqidagi salbiy stereotiplarni yo‘q qilish uchun ma’rifiy ishlar olib borilishi zarur.

Tadqiqot yakunida ishlab chiqilgan tavsiyalar ijtimoiy siyosat va xizmatlar tizimini yanada takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2022.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 15-apreldagi PQ-105-sonli qarori.
3. Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. “Xatar guruhidagi bolalar bilan ishlash metodikasi”. – Toshkent, 2023.
4. Qosimova M. “Ijtimoiy ish asoslari”. – Toshkent: Fan, 2022.
5. UNICEF. “Child Protection and Social Work with Vulnerable Families”. – Tashkent, 2021.
6. Hasanova D. “Oila va ijtimoiy moslashuv muammolari”. – Buxoro, 2020.

7. UNDP Uzbekistan. “Social Work Development Strategy 2022–2025”. – Tashkent, 2022.
8. European Social Services Forum. “Integrated Family Support Models”. – Brussels, 2021.
9. Xalilova G.T. “Ijtimoiy pedagogika: nazariya va amaliyot”. – Toshkent: Noshir, 2021.
10. Save the Children. “Child Vulnerability in Central Asia: Risk and Protection Factors”. – London, 2020.